

Koncepcie slovenského romantizmu

PETER ZAJAC

V zborníku *Romantizmus v slovenskej literatúre*, ktorý vyšiel v rade *Litteraria* roku 1974 a ukončil prvú, povojnovú etapu výskumu tohto obdobia, je príznačný príspevok Alexandra Matušku *O romantizme*. Autor ním neotvára nové problémy slovenského romantizmu, a to ani tie, čo vo fragmentárnej podobe načrtol v rovnakom čase na iných miestach, ale uzatvára neplodné povojnové diskusie, polemiky a spory, vrcholiace panrealistickou koncepciou Viktora Kochola, ktorý vychádzal z toho, že štúrovský romantizmus je „spätý so spoločenskou diskusiou a vyznačuje sa výraznými realistickými prvkami“ (1960, 355) a v súvislosti s romantickým mesianizmom v rámci postulátu o štúrovej jednote „ducha s predmetnosťou“ napísal, že „menej talentovaní básnici uspokojujú sa buď s ‚predmetnosťou‘, s deskripčnosťou a pasívnou ponáškovosťou (napr. Matúška), buď vybočujú od ‚predmetnosti‘ k ‚duchu‘, od objektívnej reality k vlastnému subjektu (napr. Hodža, Hroboň, Hostinský) a stávajú sa z hľadiska štúrovej estetiky nereálnymi ‚romantikmi‘“ (356). Tieto dobové spory boli vedené s veľkou vášňou, ale dnes sú už ako mnohé iné z 50. rokov 20. storočia nezrozumiteľné. Ich stopou ostali pojmy „duch a predmetnosť“, ktoré použil Oskár Čepan, aby ukázal, že štúrovská jednota „ducha s predmetnosťou“, ako toto spojenie prevzal Kochol od Georga Wilhelma Friedricha Hegela, je ilúziou. Hegel sa napokon ostro vymedzil voči nemeckej romantike, jej filozofii u Augusta Wilhelma a Friedricha Schlegela aj voči Novalisovej literárnej poetike. Tradované chápanie slovenských romantikov ako hegelovcov je v tomto zmysle *contradictio in adiecto*. Z dnešného hľadiska má táto neskorá Matušková úvaha význam skôr preto, že uzatvára obdobie povojnového literárnohistorického blúdenia v uvažovaní o slovenskom romantizme.

Myslenie Alexandra Matušku tvorí prechod medzi „starým“ a „novým“ chápaním romantizmu. Na jednej strane je ešte v plnej miere zviazané tradičným konceptom romantizmu ako literatúre *pokolenia štúrovcov*, ktoré tvorí os literárnohistorického výskumu romantizmu od Jaroslava Vlčka cez Milana Pišúta až po Mikuláša Bakoša, ktorý rozšíril pojem *školy* zo Štúrovej školy na Hviezdoslavovu, Kraskovu, ba dokonca aj nadrealistickú školu, hoci avantgarda sa programovo hlásila k radikálnej antisystémovosti a subverzívnosti (1964, 141 – 143). Sem spadá aj Matuškovu hodnotenie Štúrovho politického traktátu *Slovanstvo a svet budúcnosti*, ktorým nadhlo ovplyvnil charakterizovanie tohto spisu ako prejavu Štúrovho demokratizmu „v sociálnom

a socialistickom zmysle“ (2011, 268).¹ Na druhej strane však Matuška začiatkom 70. rokov sformuloval svoju predstavu *apokryfnej línie* slovenského romantizmu, v ktorej monolitné chápanie slovenského romantizmu rozrušil. Urobil to na najpríznačkovejšom romantickom autorovi Jankovi Kráľovi:

Janko Kráľ žije a básni to isté, čo jeho pokolenie, len – inak. Nie kánonickej, dalo by sa povedať, ale apokryfickej línie našej poézie a literatúry je reprezentantom. Po pravde ju zakladá. Nevydeľuje sa z obce, pretože jej chce slúžiť po svojom, odlišne, tak, že ju svojou službou presiahne (1972, 12).

Alexander Matuška píše v tejto súvislosti nielen o apokryfnej líni slovenského romantizmu, ale o celej „démonickej“ líni slovenskej literatúry, do ktorej zaradil Boženu Slančíkovú-Timravu, Janka Kráľa, Štefana Launera a Jonáša Záborského (1990, 380). Medzi „apokryfných autorov“ zaradil aj „kritikov slovenskej skutočnosti, ako boli J. M. Hurban (viacej v spôsobe ako vo veci), Ján Lajčiak (viacej vo veci ako v spôsobe), Launer (aj v spôsobe aj vo veci)“ (394). Napokon Matuška platnosť pojmu apokryfná línia pre slovenskú literatúru zovšeobecňuje:

Aj u nás existuje kánonická a apokryfná línia v literatúre, aj u nás boli básnici a spisovatelia oficiálnejší, úradnejší, ale aj básnici a spisovatelia menej oficiálni, zvláštnejší, vymykajúci sa. Literárna história poslušne zdôrazňovala tie – oficiálne – stránky u literárnych tvorcov, ktoré sa žiadalo zdôrazňovať, literárna história poslušne fedrovala zjavy konformnejšie, neodlišujúce sa od zjavov, ktoré sa vychyľovali z línie, totiž z tej kánonickej. Objektívny moment spoločenskej potreby prichodil tu na pomoc subjektívnym sklonom literárnych historikov; vládnuca doktrína nechcela byť rušená; a literárna história nevyrušovala (1973, 23).

Pojem apokryfnej línie je u Matušku podvojný. Je subverzívny voči predstave o monolitnosti štúrovského *pokolenia*, a to nielen v literárnohistorickom, ale aj v kultúrnohistorickom a politickom zmysle – apokryfná línia sa „vymyká“ z oficiálnej línie. Zároveň však chápe apokryfnú líniu inkluzívne, lebo ako kánon chápe „oficiálnu literatúru“, hoci si uvedomuje aj originálny prínos „démonických autorov“.

Formulácie Alexandra Matušku o apokryfnej líni slovenského romantizmu si všimol Oskár Čepan a ešte pred ním poľskí slovákisti. Možno predpokladať, že Matuškovu úvahu vniesla do poľského slovákistického kontextu Halina Janaszek-Ivaničková (1978), ktorá poznala celú diskusiu o romantizme v slovenskej literárnej historiografii, aj tichú polemiku medzi Matuškom a Mináčom. Protikladnosť Matuškovho uvažovania a plebejského konceptu Vladimíra Mináča vystupňovala Maria Bobrownicka (1995), ktorá sa stala aj jednou z najostrejších kritičiek Štúrovho *Slovanstva a sveta budúcnosti*. Jacek Kolbuszewski (2003) písal v súvislosti s Matuškovým konceptom apokryfnej línie slovenského romantizmu o *podzemnej literatúre*, čo je akýsi prechodný termín medzi apokryfnou a latentnou literatúrou. Otvoril tým nevdojak iný problém slovenského romantizmu, týkajúci sa jeho disenzuálnej povahy, o ktorej sa s ohľadom na národné hnutie prvýkrát zmienil Daniel Rapant. Od akcentovania disensu ako jednej z vlastností národného hnutia v rokoch 1848 – 1849 vedie priama cesta k uvedomeniu si problému latentnosti ako trvalého príznaku novodobej slovenskej literatúry (Zajac 2016a).² Napätie medzi manifestovanou a latentnou povahou literatúry sa podieľa na aktuálnej rekonfigurácii fakticky všetkých kľúčových dobo-

vých uzlov a udalostí novodobej slovenskej literatúry – klasicizmu, romantizmu, realizmu, moderny, avantgardy, literatúry existenciálnej imaginácie.³

Nie náhodou upozornila na Kolbuszewského pojem podzemnej literatúry Joanna Goszczyńska (2008, 20). Aj ona vychádzala z protikladnosti konceptov slovenského národného hnutia u Matušku a Mináča. Na rozdiel od Haliny Janaszek-Ivaničkovej, Marie Bobrownickej a Jacka Kolbuszewského však Joanna Goszczyńska reflektovala práce Oskára Čepana zo 70. a 80. rokov, v ktorých podrobil základnej revízii svoj koncept romantizmu zhrnutý v *Dejinách slovenskej literatúry III* (1965).⁴ Goszczyńska vo výskume romantického mesianizmu, a to predovšetkým v *Matore a Vieroslavínovi* Michala Miloslava Hodžu, kriticky nadviazala na zistenia Oskára Čepana. Ani ona nechápe mesianizmus ako „novotvar“ na zdravom organizme literatúry národného obrodzenia, nechápe ho ani ako Cyril Kraus, ktorý ho vníma len ako sprievodný príznak romantizmu, lebo mesianizmus podľa neho „fungoval v časovo vymedzenom úseku, v tlači sa objavoval zriedkavo, jeho pôsobnosť bola obmedzená a výraznejšie neovplyvnil vývin literatúry“ (1999, 13). Goszczyńska rovnako ako Čepan pokladá mesianizmus za „integrálneho činiteľa romantizmu“ (2008, 20). Na rozdiel od Čepana však neprijala opozíciu pragmatického či národného a mesianistického romantizmu a mesianizmus na základe poľského milenaristického modelu, ktorý rozpracoval Andrzej Walicki (1970, 288), situovala len do obdobia po roku 1848. Goszczyńska zároveň rozlíšila soteriologický mesianizmus spásy a misionizmus poslania.

Výskum Oskára Čepana, Lubice Schmarcovej a Petra Zajaca však ukazuje, že mesianizmus je v slovenskom romantizme prítomný od jeho začiatku, hoci často v zárodočnej alebo latentnej podobe, či ako kľzavý prechod k mesianizmu vnútri jednotlivých textov, ako na to u Janka Kráľa poukázala Lubica Schmarcová (2014) a u Jána Bottu Peter Zajac (2016), Irena Bilińska (2011) a Lubomír Kováčik (2006).

Paradoxný chiazmus mesianizmu a misionizmu je markantný v politickej publicistike Ľudovíta Štúra. Ak možno v jeho článkoch a úvahách v *Slovenských národných novinách* pred rokom 1848 hovoriť o politickom mesianizme, spojenom s mystickým vytržením a so soteriologickou vierou v spasenie slovenského národa, *Slovanstvo a svet budúcnosti* z prvej polovice 50. rokov nie je prejavom mesianizmu, lebo mu celkom chýba soteriologický rozmer, zato je však v politickom zmysle podľa kritérií Iwony Massaky (2003) misionistické, pričom jeho misionizmus má zvláštnu podobu, keďže slovenské poslanie vidí v splynutí s ruskou misiou.

Výskum Oskára Čepana v 70., 80. a začiatkom 90. rokov znamenal základný prístup v chápaní slovenského romantizmu. K jeho pluralitnej koncepcii ho priviedlo uvažovanie o vzťahu romantizmu a mesianizmu. Čepan sa prvý raz pristavil pri charakteristike mesianizmu ako „patologického javu“ a „novotvaru“ a striktné ju odmietol:

Mesianizmus nie je výlučne výplodom depresívnych nálad po porážke revolúcie rokov 1848 – 1849, hoci táto skutočnosť zaktivizovala niektoré jeho polohy. Rovnako nie je „patologický“, t. j. iba mystický, mytologický a historický novotvar na „zdravom tele“ romantizmu – hoci, tak ako v prvom prípade – aj tieto momenty v ňom hrajú dôležitú úlohu (1972, 154).

Už v tomto skorom variante vlastnej revízie romantizmu pomenúva Čepan základný problém vzťahu mesianizmu a romantizmu:

Nejde o prevrátenie pojmu „slovenský romantizmus“ z hlavy na nohy alebo naopak, ani o jeho číre premenovanie. Ide o to, aby sa mesianizmu priznal iniciátorský podiel na konštituovaní slovenského romantizmu a najmä aby sa mu neupierala funkcia, ktorú skutočne má – byť základnou vysvetľovacou bázou pre pojem „romantizmus“ (1972, 155).

Oskár Čepan tu však predsa len prevracia chápanie romantizmu v slovenskej literatúre z hlavy na nohy. Mesianizmu totiž pripisuje iniciátorskú a dalo by sa povedať aj iniciačnú rolu pri konštituovaní slovenského romantizmu. Mesianizmus sa preňho stáva jeho základnou vysvetľovacou bázou. To sa už dnes v literárnej vede všeobecne prijíma. Neočakávane to však umožňuje pochopiť aj mesianistickú situáciu prechodu medzi klasicizmom a romantizmom, pozrieť sa na všeslovanskú ideu Jána Kollára ako na utopicko-mýtickú víziu spásy, a situovať tak mesianizmus ešte hlbšie ako do 40. rokov 19. storočia. Už Kollár totiž porušuje klasicistickú univerzalistickú normu a nahrádza ju romanticko-mýtickou ideou Slovanstva. Pre slovenský literárny romantizmus potom platí model, ktorý podľa Victora Turnera uplatnil na proces vzniku slovenského národného hnutia József Demmel (2016, 45 – 64). Konštituovanie slovenského národného hnutia rozdelil do štyroch fáz: prvú tvorí porušenie noriem, druhú ich kríza, tretiu urovanie, štvrtú reintegrácia a definitívny rozkol (Turner, 1966). Kľúčové pojmy celého procesu prechodu sú podľa neho liminalita a *communitas*, prechod a prechodná spoločnosť (Demmel 2016, 46). Kollárova všeslovanská idea patrí pritom do fázy porušenia noriem a nastávajúcej krízy.

Ide o procesy odohrávajúce sa na hraniciach. Hranice však podľa Miroslava Petříčka nie sú abstraktné línie, ale zvláštne polia, *miesta* vznikania a zanikania (Fila – Petříček 2003, 77). Ako upozorňuje René Bílik (2016), nejde o situácie medzi jednou a druhou udalosťou, ale o *miesto*, ktoré „nepatrí jednej ani druhej strane“. Udalosti, prebiehajúce na hraniciach, sa pritom „vykláňajú“ na jednu aj druhú stranu, sú, ako upozorňuje Bílik spolu s Turnerom, „zároveň hrobom i dělohou“ (Turner 2004, 96) a „lôžkom pre vznik nových estetických a filozofických princípov“ (Bílik 2016).

V štúdiu *Ideové rozpory slovenského romantizmu* (1979, 359) skonštituoval Oskár Čepan svoj nový model romantizmu:

Ideové rozpory vo vývoji slovanského romantizmu viedli na jednej strane k jeho vnútornej diferenciacii, na druhej zase k redukcii základných postojov. Zo šiestich variantov troch elementárnych postojov (liberalizmus, pragmatizmus, mesianizmus) najstálejšiu životnosť v premenách čias preukázali dve koncepcie – romantický pragmatizmus a romantický mesianizmus. Obe treba preto pokladať za invariantné prvky generačného programu, modifikujúceho sa vo viacnásobných metamorfózach vzťahu „ducha a predmetnosti“.

V tejto koncepcii sa ukazuje Čepanov sklon uvažovať v štrukturalistických dichotómiách, čo ho vedie k redukcii romantických konfigurácií, založených na mnohopočetných vzťahoch a väzbách, charakterizovaných emergentnosťou, súčinnosťou mnohých uzlových bodov a trajektórií, na dichotómiu „ducha a predmetnosti“ a „romantizmu a mesianizmu“. V tom spočíva slabina jeho uvažovania.

Podstatný krok k formulovaniu vnútorne diferencovanej, pluralitnej koncepcie romantizmu znamená na pojmovej úrovni Čepanovo kritické vysporiadanie sa s „hmľistým, konfúznym a dodatočným termínom *štúrovci* sugerujúcim čosi skupinové, a preto neindividuálne“, čo má však „dlhú životnosť“. V štúdiu *Štúr, štúrovci*

a slovenský realizmus (1982, 67 – 70) sa Čepan ostro vymedzil proti tomuto pojmu, ktorý pôvodne plnil obrannú funkciu, ale neskôr „nenápadne prešiel do slovníka publicistov, historikov a kritikov už ako celkovo nepríznaková vineta, ktorej pôvodný význam sa dokonale ošúchal“ a „nahradil ho celkovo bezfarebný obsah, naznačujúci čosi vnútorne nediferencované, skupinové a jednomyselné“ (67). Čepan sa ohradil najmä proti predstave, ktorá „všestrannú aktivitu romantickej generácie zviedla na jedného spoločného menovateľa – na Ľudovíta Štúra“ (67). Táto koncepcia implikuje podľa neho „dojem jednoprúdovosti vo vývine slovenského romantizmu podľa meravého vzťahu medzi učiteľom a žiakmi“ a „zužuje mnohostranný proces formovania romantizmu na jednosmerný vzťah medzi zámermi zakladateľskej osobnosti a činnosťou jej oddaných stúpcov“ (67). Pavol Krištof píše v tejto súvislosti dokonca o Štúrovej monopolizácii národnej reprezentácie (2011, 147). Oskár Čepan pritom vyhradil pojem štúrovci len dvom vzťahom – vzťahu medzi učiteľom a žiakmi a medzi pôvodnými autormi a epigónmi. V literárnej vede sa už Čepanov názor všeobecne presadil. V publicistike, historiografii, dejinách slovenského myslenia, ale aj v jazykovede sa však doteraz používa ako neotázny termín štúrovci, hoci na základe staršieho a novšieho empirického výskumu možno konštatovať, že aj národné hnutie je vnútorne diferencované.

Čo sa týka Čepanovej koncepcie slovenského romantizmu, zhrnul ju v štúdiu *Rázdelia romantizmu*. Bola publikovaná v časopiseckej verzii (1993, 60 – 80) a je úvodnou kapitolou rovnomennej knižnej monografie. V nej prezentoval Čepan komplexnú podobu svojej koncepcie slovenského romantizmu a obohatil ju o ďalšie momenty. Predovšetkým zdôraznil premenlivý vzťah a „rozpadavosť“ ducha a predmetnosti, čiže fragmentárnosť slovenského romantizmu, ako to zodpovedá ranoromantickej koncepcii Friedricha Schlegela. Okrem toho upozornil na to, že „skryté významové vzťahy javov a faktov treba hľadať najmä na pomedzí (a rázdelí) ich vnútornej ‚dvojdomosti‘, ktorá ako stály schizofrenický syndróm sprevádzala všetky etapy vývoja slovenského romantizmu“ (80). Formulácia o skrytých významových faktoch smeruje k rozlíšeniu manifestovaných a latentných vlastností slovenského romantizmu, ktoré sú jeho kľúčovou vlastnosťou. Z toho však potom vyplýva aj potreba „niekoľkokrát preskupiť celkovo známe, ale aj zabudnuté či zámerne obchádzané údaje“ (80). Ono preskupovanie neznačí však nič iné ako potrebu *rekonfigurácie* slovenského romantizmu, ktorá má od Čepanovej smrti v roku 1992 procesúálnu povahu raz rýchlejšieho, inokedy meandrovito spomaleného toku, ale aj tvar nehybných, slepých ramien. *Rázdelia romantizmu* však znamenajú prínos ešte v jednej, metodologicky nedeklarovanej podobe. Čepan v nich pracuje s neomytologickou rozprávkovou topikou, predovšetkým s toposmi Popolvára a Zakliatej hory ako stesleneniami *slovenského osudu*. Neomytologická romantická literárna rozprávka tak v slovenskom romantizme plní funkciu substitúcie pôvodných, v slovenskej literatúre neprítomných mýtov a v tomto ohľade má v ňom zakladateľskú funkciu.

V uvedenom bode úvahy je namieste otázka jednoliatosti alebo vnútornej diferencovanosti národného hnutia. Ešte predtým však treba dokončiť inventúru kľúčových koncepcií romantizmu knižnou monografiou Dalibora Turečka *České literární romantično* (2012). Tureček sa síce zaoberá českým romantizmom, ale jeho prepoje-

nie na výskum slovenského romantizmu je neprehliadnutelné. Dôležitým spojovacím článkom je pri Turečkovom určovaní romantických markerov, kľúčových príznakov či vyznačení českého romantizmu Čepanovo návěstie. Tureček to formuluje tak, že „není nutné vytvořit příliš široký katalog markerů, který by v důsledku vedl k přílišnému rozmělnění úhlu pohledu“ (100) a opiera sa o Čepanov „zákon romantického minima“ (Čepan 1993, 69). V tomto zmysle navrhuje používať vyznačenia romantizmu v troch základných rovinách: v myšlienkovom svete s akcentom na subjekt a mohutnosť citu; v charakteristickej obraznosti, v ikonografii civilizačne nedotknutej prírody, v motívoch noci, v príklone k stredoveku; v spôsobe utvárania textov, v poetike, v žánrovom a tvarovom synkretizme, vo využívaní tvarových postupov stredovekej hrdinskej epiky (Tureček a kol. 2012, 100). Tieto tri markery môžu byť dobrým návěstím aj pre hľadanie základných príznakov slovenského romantizmu.

Tureček sa vo svojej koncepcii českého romantizmu opiera o pulzačno-synoptický princíp (Zajac 2006), ktorý podobne sformuloval aj Vladimír Svatoň a zakladá sa na „proměně myšlení od lineárně-kausálního typu k modu pluralitně-procesuálnímu“ (2007, 37) a na „mnohostranní procesualnosti“ (Tureček a kol. 2012, 95). Tým Tureček celý pohľad na český romantizmus značne zdynamizoval. V rozpätí od najužšieho po najširšie literárne pole českého romantizmu tvorí potom najužší koncept českého romantizmu obrodenský model Vladimíra Macuru, ktorý prvý raz sformuloval v knižnej monografii *Znamení zrodu* (1983), a najširší práve *České literární romantično* Dalibora Turečka (2012). Tomu zodpovedá aj Turečkovo používanie pojmu Ladislava Hejdánka *udalost'* pre literárnohistorický diskurz, ktorý zdôrazňuje jeho synoptický, interferenčný, vnútorne mnohotvárnny, rôznorodý, dynamický charakter. Podľa Hejdánka „v základě všeho jsoucího je proměnlivost, dění, procesualita“, pričom „uvnitř vnějších hranic i té nejmenší a nejelementárnější, totiž primordiální události je ještě cosi jako vnitřní složitost, vnitřní proměnlivá stavba, struktura, vnitřní dění“ (2012, 34).

Tureček zároveň pracuje s pojmom „recepčných vln“, ktorý umožňuje vnímať texty v historických premenách, daných rôznymi podobami čitateľských recepcií týchto textov v rozličných dobových uzloch. V konečnom dôsledku to potom umožňuje jednak rozšíriť rozpätie romantizmu a romantickosti v českej, ale aj slovenskej literatúre, ale v ešte širšom rámci abstrahovať a uchopiť v podvojnosti pojmov romantizmus – romantickosť historicky premenlivý a významovo rozplývavý invariant vlastností, ktoré neraz publicisticky plytko označujeme ako romantické a myslíme nimi „trvalou tendenci, jdoucí napříč kulturními epochami“ (Svatoň 2009).

Podstatné sú však aj korešpondencie medzi literárnym a výtvarným romantizmom, ktoré umožňujú chápať v Turečkovej koncepcii romantizmus nielen ako literárny, ale aj ako umelecký a ešte širšie kultúrny fenomén. V konečnom dôsledku to aj vzhľadom na zahrnutie *biedermeieru* ako romantickej kontrafaktúry vedie k tomu, že Turečkova koncepcia českého literárneho romantizmu je nielen priestorovo mnohotvárna, ale zahŕňa aj najširší časový rámec.

Empiricky sa už dlho vie, že Štúrova predstava slovenského národného hnutia ako rozpornej jednoty „ducha a predmetnosti“ nie je jedinou koncepciou. Oskár

Čepan proti nej postavil koncepciu predmetnosti či činu Alexandra B. Vrchovského z 30. rokov a Štěpána Launera zo 40. rokov (1979, 353). Protipostavenie Štúrovej a Launerovej koncepcie je svojou ostentatívnou protikladnosťou častou kultúrohistorickou a politologickou témou, hoci so sebou nesie ódium Launerovho zradcovstva či dokonca konfidentstva v prospech maďarských liberálov (Chmel 1975, 72 – 80; Várossová 1988, 697 – 704; Matuška 1990, 390). Bez ódia zrady venovali Launerovi rozsiahlu pozornosť Robert B. Pynsent (2008, 129 – 144), Tibor Pichler (2011, 15 – 30), Joanna Goszczyńska (2015, 58 – 60), Pavol Krištof (2011, 133 – 155) a Anna Kobylińska (2016, 19 – 97).

Podstatnejšie ako toto konštatovanie je však niečo iné. Zistenia o dvoch Štúrových koncepciách národného hnutia, o jeho predstave moderného slovenského politického národa z rokov 1845 – 1848 v čase vydávania *Slovenských národných novín*⁵ a o mýticko-utopickej vízii Ruskom zjednoteného Slovanstva a v ňom aj Slovenska (Schmarcová – Zajac 2016, Pichler 2016, Zajac 2016) umožňujú vytvoriť minimálne triadickú konfiguráciu slovenského národného hnutia. Ak k tomu prirátame „odtajnenú“ koncepciu Podhradského „tajnej histórie panslavizmu“, ako ju prezentovala Joanna Goszczyńska (2015, 139 – 154), v ktorej vytvoril mesianistickú utópiu slovanského Uhorska ako spoločnej vlasti Maďarov a Slovanov, dostaneme viacpočetnú konfiguráciu národného hnutia ako siete s veľkými okami, ktorú tvoria uzlové body koncepcie zrodu moderného slovenského politického národa (Štúr v rokoch 1845 – 1848) – vplynutia slovenského národa do samoderžavného, pravoslávneho Ruska s ruským literárnym jazykom ako jazykom spoločnej verejnej komunikácie (Štúrov koncept *Slovanstva a sveta budúcnosti* začiatkom 50. rokov), Launerovej predstavy západne orientovaného slovenského politického národa, jazykovo vrastajúceho do maďarského Uhorska a Podhradského vízie slovanského, rusky orientovaného Uhorska s maďarským národom, jazykovo splyvajúcim so slovanským prostredím. Tri z týchto koncepcií ostali len latentnými. V konečnom dôsledku sa presadil Štúrov model moderného slovenského politického národa, ktorý prekonal historické peripetie až po súčasné západné ukotvenie, ale nemožno poprieť, že presieťovanie týchto štyroch koncepcií predstavuje latentne alebo manifestovane, v zárodočnej alebo rozvinutejšej podobe „potrhanú sieť“ (Kobylińska 2016: 33) pluralitného modelu národného hnutia 19. storočia.

Tibor Pichler (1998) poukazuje pre obdobie okolo roku 1848 na ďalšie alternatívy – na predstavy Jána Palárika a Samuela Štefanoviča a pre druhú polovicu 19. storočia na koncept Miloša Štefanoviča (Pichler 2011). Anna Kobylińska pripomína zase Sama Vozára a spolu s Marcelom Martinkovičom a Tiborom Pichlerom Jonáša Záborského (Pichler 1998, Martinkovič 2011, Kobylińska 2016) a pre druhú polovicu 19. storočia Jána Nepomuka Bobulu a Jána Palárika (Pichler 1998 a Kobylińska 2016).

Takto sa nanovo, pluralitne konfiguruje slovenské národné hnutie 19. storočia, pričom sa nedá hovoriť o rekonfigurácii, lebo ako vnútorne diferencované sa fakticky konfiguruje prvý raz. Do historiografie a dejín slovenského myslenia sa pozvoľne zavádza pojem národného hnutia, ktorý umožňuje jeho vnútornú diferenciáciu, hoci zatiaľ len nesmelo a popri tradičnom monolitickom pojme štúrovci.

Bez ohľadu na to sa však nová, synoptická koncepcia romantizmu nezakladá na protiklade monolitického národného hnutia štúrovcov a vnútorne diferencovaného

literárneho romantizmu, ale na korešpondencii pluralitného národného hnutia a literárneho romantizmu.

Oskár Čepan vytvoril dichotomický model tohto vzťahu, postavený na opozícii pragmatického/národného romantizmu a mesianizmu. Lubica Schmarcová sa vrátila k pôvodnému Čepanovmu modelu zo začiatku 70. rokov a rozrušila jeho dichotomickú povahu. Rozlíšila *světanstvo* antifeudálneho liberalizmu či kozmopolitizmu, pragmatizmus, mesianizmus a v rámci mesianizmu jeho dve inkluzívne línie, panmytologickú a panteologickú (t. j. soteriologickú). Zároveň vytvorila schému procesuálneho vývinu romantizmu: 30. roky označuje za subjektívne, 40. roky za objektívne a 50. roky za absolútne (Somolayová 2006, 16 – 21).

Najnovší výskum však ukazuje, že romantizmus je ešte diferencovanejší. Okrem rozprávkového mytologizmu, ktorý skúmala Jana Pácalová (2010), soteriologického mesianizmu Michala Miloslava Hodžu (Goszczyńska 2008 a 2015) a Sama Bohdana Hroboňa (Somolayová 2008) možno rozlíšiť mytologizmus Samuela Ormisa a Viliama Paulinyho-Tótha, mesianistické „vidboslovie“ Petra Kellnera-Hostinského a ďalšie modalities mesianizmu. Ako produktívne sa ukazuje uvažovanie o Záborského romantickvej irónii (Zajac 2011b, Kobylińska, 2012). Irena Bilińska situovala výskum *biedermeiera* v *Detvanovi* Andreja Sládkoviča do jedného z uzlových bodov romantizmu. Otvára sa výskum literarizovaných, pôvodne vecných autobiografických žánrov, akými sú listy, životopisy, pamäti, spomienky (Schmarcová 2016, Hudymač 2016, Majerek 2016), ktoré rozširujú chápanie slovenského romantizmu o celkom novú líniu. Ukazuje sa však, že u takých autorov, akými sú Janko Kráľ či Ján Botto, dochádza ku kľzavým prechodom nielen medzi jednotlivými líniami, ale aj vnútri jedného textu, ako na to upozorňujú Lubica Schmarcová na prípade Janka Kráľa (2014) a Irena Bilińska (2011) na príklade *Smrti Jánošíkovej* Jána Bottu. To všetko korešponduje so základnými *emocionálnymi naladeniami* slovenského romantizmu: s Jánošíkovým melancholickým smútkom (Ján Botto), patetickým entuziazmom „hrdinskej zmužilosti“ u Sama Chalupku, tragickou hrôzou a úzkosťou v *Matore* Michala Miloslava Hodžu, strastou v *Dráme sveta* Janka Kráľa a idylickosťou u Andreja Sládkoviča. Tieto naladenia majú širokú škálu možností a množstvo emocionálnych modalít a tónov – vyjadrujúcich fakticky celé potenciálne rozpätie romantickej emocionality. Slovenský romantizmus má rovnako ako český – a to najmä v diele Boženy Němcovej – svoje romantické faktúry, *biedermeierovské* kontrafaktúry a autobiografické fraktúry (Zajac 2005).

Pre slovenský romantizmus platí v ešte väčšej miere ako pre český jeho prítomnosť v celom „dlhom 19. storočí“ od prvých príznakov u Juraja Palkoviča (Rišková 2016) a Bohuslava Tablica (Rišková 2011), cez romantizmus Jána Kollára (Tureček a kol. 2012 a Zajac 2011a), na začiatku tvorby subjektívny a predčasný, na konci vlastenecký a oneskorený, cez hraničný prípad Kuzmányho a jeho *Ladislava*, vykloneného na dve strany – do klasicizmu a do romantizmu (Bílik 2016). Romantickosť v slovenskej literatúre sa však nekončí 50. rokmi, ale pokračuje na hranici romantizmu a realizmu u Banšella, v prvých Hviezdoslavových a Vajanského lyrických textoch. V 30. rokoch 20. storočia sa stáva u Michala Chorvátha tým, čo by sme mohli vyjadriť v protiklade k romantizmu ako literárnohistorickej udalosti romantickosťou, ktorú označuje Vladimír Svatoň v literatúre za *dlhodobú tendenciu*.

Vedno s Germanom Ritzom by sa dalo zrejme hovoriť nielen o romantickosti ako poľskom projekte 19. a 20. storočia, ale podobne by sa dalo uvažovať aj o romantickosti slovenskej literatúry. Jej rozpätie siaha od emocionality Juraja Palkoviča a Bohuslava Tablica v dvoch literárnych poliach, v klasicistickom hľadaní dynamickej rovnováhy medzi racionalitou a emotionalitou a vo vynárajúcej sa romantickej emotionalite, pohybujúcej sa na škále od afektu individuálneho rozorvanectva v subjektívnom romantizme po pátos kolektívneho entuziazmu vlasteneckého romantizmu, cez subjektívny literárny romantizmus 19. storočia ku kultúrnemu fenoménu romantickosti v 20. storočí. Ako sa ďalej ukazuje, jednou zo základných vlastností slovenského romantizmu je aj napätie medzi jeho manifestovanosťou a latentnosťou, ktorá je príznačná nielen pre samotnú romantickú udalosť 19. storočia, ale aj v rekonfiguráciách literárnohistorického výskumu. Synopticko-pulzačná koncepcia literárneho romantizmu je otvorená. Nadväzuje na pluralitnú koncepciu vnútorne diferencovaného romantizmu Oskára Čepana, dopĺňa ju, rozširuje, prehľbuje, koriguje. V tom je pôvodná sila Čepanovej koncepcie, ale aj aktuálna dynamika výskumu slovenského romantizmu.

POZNÁMKY

- ¹ Alexander Matuška sformuloval roku 1946 v krátkej programatickej úvahe *Ludovít Štúr* základnú tézu o revolučnom demokratizme *Slovanstva a sveta budúcnosti*, ktorá sa traduje v historiografickom myslení od Jána Hučka až po Danielu Kodajovú, Romana Holeca či Marcelu Bednárovú: „Bol demokrat v sociálnom a socialistickom zmysle. A bol Slovan. [...] Jeho testament v knihe *Slovanstvo a svet budúcnosti* sa už neobmedzuje kollárovsky na literárnu vzájomnosť – je to testament politický. Ak ešte nedávno vraveli u nás profesionálni prekrúcači našich dejín, že slovanská myšlienka, ako ju chápal Štúr, je rojením, skutočnosť ukázala, že aj tu dal život Štúrovi za pravdu. Môže sa, prirodzene, namietat, že dnešné Rusko, ktoré priviedlo riešenie ruskej otázky tak ďaleko, nie je Štúrovo Rusko cárske; no ak sme schopní chápať teórie a túžby minulých nie ako formulky, lež ako tendencie, potom nebudú môcť byť nazývaní odvážnymi tí, čo Štúrovi diagnózu nazvú prorockou a čo povedia, že by Štúr bol vývinové smerovanie slovanské prijal za svoje“ (2011, 266 – 268).
- ² Ďalším krokom v uvažovaní o skrytej a manifestovanej podobe literárnych textov, ale aj literárnohistorických udalostí môže byť charakterizovanie ich poetiky, tak ako to pri poetike textu na základe Jakobsonovho rozlíšenia gramatiky a anagramatiky urobila Renate Lachmann (2014, 83 – 106).
- ³ O momente konfigurácie literárnohistorických udalostí uvažuje v súvislosti s Oskárom Čepanom Tomáš Horváth. Usúvzťažnil invariant literárnohistorickej udalosti s opisom jej konfigurácií, do ktorých vstupuje a dostáva sa príslušná literárnohistorická udalosť, „aby sme v invariantoch nerozpuštili udalosť“. V súvislosti s medzivojnovou literatúrou píše Horváth o „konfigurácii plurality viacerých smerov“ (2003, 219). O Horváthovu formuláciu sa opiera aj Dalibor Tureček (2012, 97). Joseph Vogl (2014, 156) sa teoreticky zaoberá problémom „konfigurovania podľa logiky vied o kultúre, logiky spôsobov predstavovania, logiky jazyka, poézie, dejín“.
- ⁴ Čepan tu vychádza z organistickej predstavy zrodu, rastu a rozkladu romantizmu. Slovenský romantizmus po roku 1849 chápal ako fázu jeho rozkladu. Túto koncepciu musel opustiť, keď v 70. rokoch sformuloval pluralitný koncept romantizmu, vychádzajúci z predstavy vnútornej diferencovanosti ako jeho základnej vlastnosti. Čepan publikoval výsledky svojho bádania v niekoľkých základných štúdiách: medzi ne patria najmä *Romantizmus a mesianizmus* (1972), *Premeny „ducha a predmetnosti“ v slovenskom romantizme* (1973), *Ideové rozpory slovenského romantizmu* (1979), *Štúr, štúrovci a slovenský realizmus* (správne má byť romantizmus) (1982). Výsledky výskumu zhrnul v štúdiu *Rázdelia romantizmu* (1993), ktorá je súčasťou jeho rovnomennej nedokončenej knižnej publikácie.

- ⁵ *Slovenské národné noviny* vyšli ako reprint pod pôvodným názvom *Slovenskje národňje novini*. 1956. Pripravil Vladimír Žabkay, štúdiu napísal Fraňo Ruttkay. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry a Novinársky študijný ústav v Bratislave.

PRAMENE

- Botto, Ján. 2006. *Básnické dielo*. Zostavil Ján Kováčik. Bratislava: Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV.
- Slovenskje národňje novini*. 1956. Pripravil Vladimír Žabkay, štúdiu napísal Fraňo Ruttkay. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry – Novinársky študijný ústav v Bratislave.
- Štúr, Ludovít. (1853) 1993. *Slovanstvo a svet budúcnosti*. Bratislava: Inštitút medzinárodnej politiky.

LITERATÚRA

- Bakoš, Mikuláš. (1944) 1964. *Problémy literárnej vedy včera a dnes*. Bratislava: VEDA.
- Bílík, René. 2016. *K napätiu medzi klasicizmom a subjektívnou romantikou (Na príklade prózy Karola Kuzmányho Ladislav)*. Rukopis.
- Bilińska, Irena. 2011. Bottova kamufláž. Ján Botto: Smrť Jánošíkova. In *Sondy do slovenskej literatúry 19. storočia*, eds. Peter Zajac – Dana Hučková, 231 – 252. Bratislava: Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV.
- Bobrownicka, Maria. 1995. *Narkotyk mitu*. Kraków: Universitas.
- Čepan, Oskár. 1965. Rozklad romantizmu. In *Dejiny slovenskej literatúry III. Literatúra druhej polovice devätnásteho storočia*, eds. Oskár Čepan – Ivan Kusý – Stanislav Šmatlák – Július Noge, 19 – 319. Bratislava: VEDA.
- Čepan, Oskár. 1972. Romantizmus a mesianizmus. *Slavica Slovaca*, 7, 2: 154 – 164.
- Čepan, Oskár. 1973. Premeny „ducha a predmetnosti“ v slovenskom romantizme. *Litteraria*, XVI.: 101 – 162.
- Čepan, Oskár. 1979. Ideové rozpory slovenského romantizmu. *Slávia*, 48, 4: 352 – 359.
- Čepan, Oskár. 1982. Štúr, štúrovci a slovenský realizmus. *Romboid*, 17, 6: 67 – 70.
- Čepan, Oskár. 1993. Rázdelia romantizmu. *Slovenské pohľady*, 109, 1: 60 – 80.
- Demmel, József. 2016. Moderný národ z družiny, čo porušila normu? Ludovít Štúr a dejiny slovenského národného hnutia – z antropologického hľadiska. In *Neznámy Ludovít Štúr. Maďarské štúdie o najväčšom Slovákov*, ed. József Demmel, 47. Békéscsaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku.
- Fila, Rudolf – Miroslav Petříček. 2003. *Obraz a slovo*. Bratislava: L. C. A.
- Goszczyńska, Joanna. 2008. *Synowie słowa. Myśl mesjanistyczna w słowackiej literaturze romantycznej*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Goszczyńska, Joanna. 2015. *Wielkie spory małego narodu*. Warszawa: Elipsa.
- Hejdlánek, Ladislav. 2012. *Úvod do filozofování*. Praha: Oikoymenth.
- Horváth, Tomáš. 2002. *Rétorika histórie*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV.
- Horváth, Tomáš. 2003. Čepanov literárnoteoretický projekt a jeho metodologické kontexty. In *Literárnoteoretické state. Výber z diela. Zväzok IV.*, Oskár Čepan, 219. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV.
- Hudymač, Aleksandra. 2016. Vyrozprávať seba. Automytologizácia stratégie v listoch Ludovíta Štúra. In *Štúr, štúrovci, romantici, obrodenci*, ed. Peter Zajac, 269 – 281. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV.
- Chmel, Rudolf. 1975. *Kritika a kontinuita*. Bratislava: Smena.
- Janaszek-Ivaničková, Halina. 1978. *Kochanek Sławy. Studium o Ludovicie Štúrce*. Katowice: Wydawnictwo Śląsk.
- Kobylińska, Anna. 2016. Na peryferiach peryferii. In *Peryferyjność. Habsbursko-slowiańska historia nieoczywista*, eds. Anna Kobylińska – Maciej Falski – Marcin Filipowicz, 19 – 97. Kraków: Wydawnictwo LIBRON.

- Kochol, Viktor. 1960. Vyvrcholenie obrodeneckej literatúry (Štúrovský romantizmus). In *Dejiny slovenskej literatúry II. Literatúra národného obrodzenia*, eds. Milan Pišút – Karol Rosenbaum – Viktor Kochol, 271 – 474. Bratislava: VEDA.
- Kolbuszewski, Jacek. 2003. *Na południe od Tatr: studia o literaturze słowackiej*. Wrocław: Sudety.
- Kraus, Cyril. 1999. *Slovenský literárny romantizmus*. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej.
- Krištof, Pavol. 2011. Launerov neromantický nacionalizmus. In *Idey a vývoj slovenského národovtvo-
ného myslenia*, ed. Marcel Martinkovič, 135 – 153. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity
v Trnave – Spolok Slovákov v Poľsku.
- Lachmann, Renate. 2014. Roman Jakobson: Verborgene und manifeste Form. In *Poetik. Historische
Narrative und aktuelle Positionen*, eds. Armen Avanesian – Jan Niklas Howe, 83 – 106. Berlin:
Kulturverlag Kadmos.
- Macura, Vladimír. 1983. *Znamení zrodu. České obrození jako kulturní typ*. Praha: Československý
spisovatel.
- Majerek, Rafaj. 2016. *Strategie modelowania biografii Ludovita Štúra – wybrane zagadnienia*. War-
szawa: Dom wydawniczy ELIPSA.
- Martinkovič, Marcel, ed. 2011. *Idey a vývoj slovenského národovtvo-
ného myslenia*. Trnava: Filozo-
fická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave – Spolok Slovákov v Poľsku.
- Massaka, Iwona. 2003. *EURAZJATYZM. Z dziejów rosyjskiego misjonizmu*. Wrocław: Wydawnictwo
FUNNA.
- Matuška, Alexander. 1972. JK. In *Búrkam divým v ústrety*, ed. Ján Sloboda, 12. Bratislava: Osvetový
ústav – Vydavateľstvo Obzor.
- Matuška, Alexander. 1973. M. M. H. In *K problematike slovenského romantizmu*, zodp. redaktorka Eva
Kostolná, 23 – 31. Martin: Matica slovenská.
- Matuška, Alexander. 1974. O romantizme. *Litteraria*, XVI.: 5 – 17.
- Matuška, Alexander. 1990. Osobne a neosobne. In *Dielo I.*, ed. Rudolf Chmel, 380 – 394. Bratislava:
Tatran.
- Matuška, Alexander. (1946) 2011. Ludovít Štúr. In *Dielo II.*, ed. Stanislav Matuška, 266 – 268. Bratislava:
Tatran.
- Pácalová, Jana. 2010. *Metamorfózy rozprávky*. Bratislava: Ars Poetica – Ústav slovenskej literatúry
SAV.
- Pichler, Tibor. 1998. *Národovci a občania: O slovenskom politickom myslení v 19. storočí*. Bratislava:
Veda, vydavateľstvo SAV.
- Pichler, Tibor. 2011. *Etnos a polis. Zo slovenského a uhorského politického myslenia*. Bratislava: Kal-
ligram.
- Pichler, Tibor. 2016. Štúrov etnický entuziazmus ako politika túžob, nádejí, ideí a moci. In *Štúr, štúrovci,
romantici, obrodenci*, ed. Peter Zajac, 15 – 32. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV.
- Pynsent, Robert B. 2011. *Ďáblové, ženy a národ. Výbor z úvah o české literatuře*. Praha: Karolinum.
- Rišková, Lenka. 2011. Túžba po novom básnickom výraze. Bohuslav Tablic: Zuzana Babylonská. In
Sondy do slovenskej literatúry 19. storočia, eds. Peter Zajac – Dana Hučková, 9 – 27. Bratislava: Kal-
ligram – Ústav slovenskej literatúry SAV.
- Rišková, Lenka. 2016. *Poézia ako poslanie – vznešenosť poézie podľa Juraja Palkoviča*. Rukopis.
- Somolayová, Lúbia. 2006. Čepanov pluralitný model slovenského literárneho romantizmu. In *Osob-
nosť Oskára Čepana*, ed. Barbara Bodorová, 16 – 21. Trnava: Galéria Jána Koniarka.
- Somolayová, Lúbia. 2008. *Mystická misia S. B. Hroboňa*. Bratislava: Ars Poetica – Ústav slovenskej
literatúry SAV.
- Somolayová, Lúbia. 2011. Na ceste k mesianizmu. Mikuláš Dohnány: Dumy. In *Sondy do slovenskej
literatúry 19. storočia*, eds. Peter Zajac – Dana Hučková, 126 – 143. Bratislava: Kalligram – Ústav
slovenskej literatúry SAV.
- Schmarcová, Lúbia, ed. 2014. Hľadanie stromu nesmrteľnosti v pustatine života. In *Janko Král: Básne*,
572 – 592. Bratislava: Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV.
- Schmarcová, Lúbia – Peter Zajac. 2016. Úvod. In *Štúr, štúrovci, romantici, obrodenci*, ed. Peter Zajac,
9 – 14. Bratislava: Veda.
- Svatoň, Vladimír. 2007. Diskontinuita v kontinuitě literárněvědného myšlení. In *Kontinuita a diskonti-*

- núita vývinového procesu poézie, prózy a drámy, ed. Libuša Vajdová, 34 – 46. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV.
- Svatoň, Vladimír. 2009. Romantismus – konstanta novoveké Evropy. In *Román v souvislostech času*, Vladimír Svatoň, 295 – 314. Praha: Malvern.
- Tureček, Dalibor a kol. 2012. *České literární romantično. Synopticko – pulzační model kulturního jevu*. Brno: Host.
- Turner, Victor. 1966. *The Ritual process: Structure and Anti-structure*. Ithaca – New York: Cornell University Press.
- Turner, Victor. 2004. *Průběh rituálu*. Brno: Computer Press.
- Várossová, Elena. 1988. Svojbytnosť Slovákov v Launerovej Povahe Slovanstva (1847). *Filozofia*, 43, 6: 697 – 704.
- Vogl, Joseph. 2014. Poetologie des Wissens. In *Poetik. Historische Narrative und aktuelle Positionen*, eds. Armen Avanesian – Jan Niclas Howe, 145 – 164. Berlin: Kulturverlag Kadmos.
- Walicki, Andrzej. 1970. *Filozofia a mesjanizm. Studia z dziejow filozofii i myśli społeczne-religijnej romantyzmu polskiego*. Warszawa: PIW.
- Zajac, Peter. 2006. Božena Němcová: Faktúra, kontrafaktúra, fraktúra. In *Božena Němcová a její Babička. Sborník příspěvků z III. Kongresu světové literárněvědné bohemistiky. Praha 28. 6. – 3. 7. 2005. Svazek 3*, ed. Karel Piorecký, 187 – 196. Praha: Ústav pro českou literaturu AVČR.
- Zajac, Peter. 2006. Literárne dejepisectvo ako synoptická mapa. In *Mezi texty a metodami*, eds. Dalibor Tureček – Zuzana Urválková, 13 – 22. Olomouc: Periplum.
- Zajac, Peter. 2011a. Kollárovo nebo, peklo, raj. Ján Kollár: Slávy dcera. In *Sondy do slovenskej literatúry 19. storočia*, eds. Peter Zajac – Dana Hučková, 70 – 83. Bratislava: Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV.
- Zajac, Peter. 2011b. Faustiáda ako romanticko-ironický príbeh. Jonáš Záborský: Faustiáda. In *Sondy do slovenskej literatúry 19. storočia*, eds. Peter Zajac – Dana Hučková, 279 – 297. Bratislava: Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV.
- Zajac, Peter. 2016a. Latencie v slovenskej literatúre 19. storočia. In *Slovenské kargo*, Peter Zajac, 23 – 40. Bratislava: Kalligram.
- Zajac, Peter. 2016b. Paradoxy slovenského romantického hnutia. In *Štúr, štúrovci, romantici, obrodenci*, ed. Peter Zajac, 33 – 80. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV.
- Zajac, Peter. 2016c. *Melanchólia smrti Jánošíkovej Jána Bottu*. Rukopis.

Conceptualizing Slovak Romanticism

Synoptic. Plural. Spectrum. Interior expanse.

The article considers Slovak Romanticism in the context of the current synoptic-pulsating theory, which characterizes the configuration of Romanticism as a rich spectrum of possibilities and gradations from the pragmatic to the messianic, a repertory that includes romantic irony and non-fiction genres (letter, autobiography, memoir), the tension between a manifest and a latent form, the relationship between romantic texts, Biedermeier counter-texts and autobiographical fractures and the oscillation of emotional moods between heroic enthusiasm, idyllic happiness, melancholic sadness and existential anxiety.

Prof. PhDr. Peter Zajac, DrSc.
Ústav slovenskej literatúry SAV
Konventná 13
811 03 Bratislava
Slovenská republika
pzaj46@gmail.com